

Afrika éghajlata és mezőgazdasága

*Miért esik olyan ritkán a Szaharában?
Hogyan művelik a földet az esőerdőben?*

A forró kontinens

Afrika nagy része a **forró övezetben** található, csak északi és déli pereme nyúlik át a **mérsékelt övezetbe**. A **forró övezetben** szinte mindenhol **magas az évi középhőmérséklet**, a csapadék évi mennyisége viszont az Egyenlítőtől a térítők felé csökken. A forró övezetben a csapadékeloszlás alapján három éghajlat alakult ki Afrikában.

Az **Egyenlítő környékén** (például a Kongó-medencében) nagyon erős a felmelegedés és ezzel együtt a párolgás. Rendszerint kora délutánra összegyűlnek a felhők, és elered az eső. A magas hőmérséklet és páratartalom egész évben jellemző. A napi és az évi közepes hőingás is alacsony. Ezek az **egyenlítői éghajlat** fő jellemzői. Területén a rendkívül sűrű **trópusi esőerdők** (1. ábra) alkotják a természetes növényzetet. Afrika esőerdeiben sok érintetlen területet találunk.

Az esőerdőktől észak vagy dél felé, például a Szudán területén a csapadék csökkenésével párhuzamosan ritkul a növényborítottság. A természetes növényzet itt már a **szavanna** (2. ábra), ami egy fákkal, cserjékkel tarkított magas fűvű puszta. Ez a nagy testű patás állatok birodalma. A szavannán is egész évben meleg van, de itt már egy csapadékos és egy száraz évszak váltja egymást. A térségre a **szavannaéghajlat** jellemző.

A térítők közelében már alig esik az eső. Vannak olyan térségek, ahol évekig nem hullik csapadék. Itt alakultak ki a **trópusi sivatagok**, például a Szaharában (3. ábra) vagy a Kalahári-medencében. E tájkon megkülönböztetünk egy forró, száraz és egy meleg, száraz évszakot. A nappali forróság mellett éjszaka jelentős lehet a lehűlés. Ezek a **forró övezeti (trópusi) sivatagi éghajlat** fő jellemzői. A sivatagi térségeknek összefüggő növényzete nincs. Csak ott bukkannak fel oázisok, ahol valamilyen vízforrás található.

Afrika északi és déli peremén a Földközi-tenger európai partvidékén már megismert **mediterrán éghajlat** uralkodik. A hegységekben a **magassággal változik az éghajlat**.

1. ábra: Esőerdő

1. Nevezd meg az atlaszod alapján az esőerdők és a Szahara területén fekvő afrikai országokat!

2. Mi lehet az oka a sivatagokban a nagy éjszakai lehűlésnek?

2. ábra: Szavanna, háttérben a Kilimandzsáróval

A Kilimandzsáró-csoport legmagasabbra nyúló csúcsa, a Kibo Afrika legmagasabb pontja (5895 m). A hegy tetején hóborítással is lehet találkozni, pedig az Egyenlítőtől mindössze 3 szélességi fokra fekszik. A hőtömeg az utóbbi évtizedekben rohamosan csökkent, ami részben a globális éghajlatváltozás következménye.

3. ábra: A Szahara

Mezőgazdaság Afrikában

A művelt területek aránya Afrikában kevesebb, mint 10%. A mezőgazdaságban dolgozók aránya viszont mintegy 50%. A földek nagy részén **alacsony hatékonysággal** folyik a művelés. Az utóbbi évtizedekben a nemzetközi szervezetek programjainak, a tőkés vállalkozások fejlesztéseinek köszönhetően az ágazat lassú fejlődésnek indult.

Az **afrikai mezőgazdaság kétarcú** (duális): egyszerre van jelen a hagyományos, önellátási célú és a világpiacra termelő, modern gazdálkodás.

A vidéki népesség alapvetően **önellátásra** termel. Sok helyütt még kezdetleges eszközöket, kézi erőt alkalmaznak.

Az esőerdők területén az erdő felégetésével jutnak művelhető földhöz. Az **égetéses-irtásos földműveléssel** csak néhány évig tudják a tápanyagban szegény talajt művelni. Elsősorban maniókát, batátát (édesburgonyát), egyéb zöldségféléket termesztnek. A szavannán élők **ugaroló-talajváltó gazdálkodást** folytatnak. Egy ideig művelik a földet, majd amikor az kimerül, akkor ugaron hagyják (nem vetik be), és másik földterületet vonnak művelés alá. Fő terményeik a köles és a kukorica. A nomád pásztorok szarvasmarhákat, juhokat, kecskéket legeltetnek, együtt vándorolnak az állatokkal friss fűvű legelőket keresve (4. ábra).

4. ábra: Állattartás a szavannán

Az utóbbi évtizedekben az állatállomány mérete igencsak megnőtt az afrikai szavannákon, ezért a növényzet nem tud elég gyorsan megújulni. A fűvel borított térségek helyét így a sivatag veszi át.

5. ábra: A Száhel-öv

3. Készítsetek folyamatábrát az elsivatagosodás okairól és lehetséges következményeiről!

Az **elsivatagosodás** fő oka a **túllegeltetés**, de kialakulásában az egyre szárazabbá váló éghajlatnak is van szerepe. A sivatag terjeszkedésének következményei (pl. éhínség, elvándorlás, fegyveres konfliktusok) humanitárius katasztrófák kialakulásához vezethetnek. Az elsivatagosodás által leginkább érintett térség a Szahara és a Szudán érintkezési sávja, a **Száhel-öv** (5. ábra), amely a Föld nagy éhségövezetének része. Az **oázisokban** öntözéssel gyümölcsöt (pl. datolyát), zöldséget termesztnek.

Az **árutermelő gazdálkodás** jellemzően nagy területű **parasztgazdaságokban**, illetve **ültetvényeken** zajlik. A földeket modern gépekkel, bér munkásokkal művelik, a termékeket a világpiacon értékesítik. Általában csak egy-kétféle növényt termesztnek – ezt nevezzük **monokultúrának**. Az egyenlítői éghajlaton a kakaó, a banán, a kókuszdió és a kaucsuk a fő termények. A szavannán kávé, gyapotot, földimogyorót termesztnek a világpiacra. Kelet-Afrika magasföldjeiről vágott virágok tömege érkezik például hazánkba is.

Az ültetvények terjeszkedése csökkenti a természetes élőhelyek területét. A növényvédő szerek, műtrágyák használata is káros hatással van a környezetre.

4. Foglald táblázatba az önellátó és a piacra termelő gazdálkodás jellemzőit az egyes éghajlatokon!

Rendszerezd az ismereteidet!

Készíts gondolattérképet a felsorolt fogalmakból! Ki is egészítheted a fogalmak listáját.

egyenlítői éghajlat, trópusi esőerdő, szavanna, köles, batáta, kávé, túllegeltetés, éhínség, Szahara, forró övezeti (trópusi) sivatagi éghajlat, önellátás, nomád pásztorkodás, égetéses-irtásos földművelés, ugaroló-talajváltó gazdálkodás, ültetvényes gazdálkodás, oázis, Száhel-öv, elsivatagosodás